

Alžběta Birnbaumová

Portréty Branišovských v kostele Navštívení P. Marie, Vojnice na Strakonicku

Na rozhraní okresu strakonického a sušického, právě v půli cesty mezi Kraselovem a Žihobcí, leží zapadlá vesnička Vojnice. Sedláček je jmenuje také jako Ojnice. Je tam malý zámek uprostřed pěkného anglického parku, který přestavěn v 19. století není ničím zajímavý. Na blízkém návrší nad ním leží však kostelíček, který jak svou malebnou polohou, tak i svým zařízením upoutává pozornost. Na vnějšku je jednoduchou stavbou, bez slohových detailů, takže ani znalec by si ji netroufal přesně vročit. Polokruhová okna, bez orámování a prostá úprava dveří nasvědčovala by nejspíše šestnáctému století. Teprve když vstoupíme dovnitř a přečteme si nápis na stropě, můžeme si vytvořit úsudek. Tento nápis psaný kurentem je namalován al fresco a doprovází dva znaky, alianční, které nesou andělé. Je silně porušen neopatrnou rukou vesnického malíře. Zní:

„Leta Panie 1687 gest tento chrám Panie z kruntu vyzdviżeny a v novie postaveny od urozeného a statecneho rytirze pana Waslava Markwarta z Branissova a na Wognicich nakladem geho ke cti a slavie Bohu Wssemohoucimu a Nawstiweni blahoslavene Panny Marie, tu nediely po swatem Martinie tegoż leta poswieceny, do ktereho pro sluzby Bozi niektere potrezebne wiecey gest darowala urozena pani Zofie Sedlecka prv Vogslawova, rozena z Hozlau J. M. pani materz geho, gegichzto erby pro pamatku gsou vymalovany.“

Rok 1687, kdy nejen v Praze, ale i v provinciích rozkvetl barokní sloh k dokonalému půvabu a klasičnosti, označuje vlastně až neuvěřitelnou slohovou zaostalost této stavby. Je zřejmo, že ji navrhoval stavitel, nebo zedník, který sice cítil s krajinou a dovedl situaci jeho zvolit tak šťastně, jak je toho schopen jen cit ničím neobtěžný, ale který neměl ani potuchy o nových uměleckých vývojích centra.

Vojnice, zapadlý pošumavský kout, ještě dnes od nejbližší stanice dráhy asi 15 km vzdálený, byl tedy kdysi zapadlým světem pro sebe, do kterého ozvuky života doléhaly s neuvěřitelným opožděním. A tento fakt se zajímavě projevil také na všem, co tvoří výpravu kostela. Jaká škoda, že se nezachovala i tvrz, kterou jeho stavebníci obývali. Je tu malovaná poprseň kruchty, kterou bychom na prvý pohled klidně mohli datovat do doby kolem roku 1600, je tu kazatelna, oltáře a hlavně socha sv. Martina na postranním oltáři - vlastně ještě docela renesanční práce, a jiné. Celý kostel můžeme považovat za lidovou tvorbu, za typický produkt regionalismu, na jehož vybudování pracovali jen mistři z nejbližšího okolí a dílny horažďovické byly jim jistě zcela směrnatými a tón udávajícími činiteli. Celá věc je dokladem toho, že na tzv. lidovou práci, i když jejími objednateli jsou páni, působí přece jen vždy formy zcela vžitě a osvědčeně líbivé. Lidová práce výtvarným výbojem nikdy nebývá.

Ale středem zajímavosti v tomto kostelíku jsou čtyři obrazy, zavěšené v kapli sv. Martina. Zobrazují někdejší stavebníky a patrony tohoto chrámu v rakvích. Je to věc zcela jedinečná, ne ve své době, ale tím že se zachovala. Je to vlastně jakési rozložené epitafium, anebo replika oblíbených „caster doloris“, které se nám jinde zachovaly jen v rytinách a snad jediný doklad, jak tyto rytiny vznikly a že byly ryty pro rozšíření mezi známými a proto se i zachovaly alespoň v několika exemplářích, kdežto vlastní originál, zůstávající v rukou rodiny, se dávno ztratil. Býval patrně považován za neuměleckou věc a tedy zbytečný krám, když zmizela vzpomínka na nebožtíka, třeba již v druhé generaci. Umělecká cena těmto nutně se zběžností malovaným obrazům přikládána nebyla.

A tak jsou i vojnické obrazy malovány s realističností, zručně, ale řemeslně, a nejsou uměleckými, nýbrž kulturně historickými dokumenty prvního řádu. Vidíme na nich slečnu, asi 25-30 letou v zeleném šatě ozdobeném červenými stuhami, s rukavicemi na ruce. Nepokrytou hlavu zdobí zlaté, rozpuštěné vlasy. Vedle ní je obraz panice, v tmavohnědém šatě s bílým okružím, který má na hlavě věnec. Na tomto obraze je nápis:

„A. B. N. z H. [A. B. Nibšic z Holtendorfu] usnul v Panu dne 8. Februara magicie veku 44 leth. Anno 1686.“

Další je muž v černém jednoduchém rouchu s bílým límcem. Obraz má nápis: „Jan Kašpar Wogslav z Branišova a na Wognicich Letha 1667 ziwot swug v Panu dokonat.“ Konečně čtvrtý obraz představuje stařenu velmi nehezkých rysů v černých šatech, s bílou zástěrou a s rouškou na hlavě, v kroji který jako ústroje předešlých nebožtíků již dávno nebyl v módě, neboť tehdy plně vládla květnatá barevnost protkávaných a potiskovaných látek. Obraz nese nápis: „Urozená pani Zofie Sedlecká prwe Wogslawova, rozená Hozlaurka z Hazlau Letha Panie 1693 14. Martii mezi hodinou ctwrtau po poledni v Panu dokonala na Wognicich, veku sweho magicze 73 leth.“

Máme zde tedy tak realistické podoby členů rodu Branišovských, jaké nám schází často i při rodinách velmi vzácných. Rodina tato není nijak vynikající a paměť její se zachovává vlastně jen tímto pohřebním kostelíkem a jeho unikátními portrétními obrazy. První předek tohoto rodu připomínaný r. 1408 byl pan Vojslav z Úsilova, majitel tvrze a statku v Plzeňsku nedaleko Kdyně.

Branišov se poprvé připomíná r. 1318, kdy tvoří s oběma Zdíkovy kolonizační jádra na území Královského lesa pod Javorníkem. Tehdy patřil křížovníkům ze Strakonice. Sídlo ani statek zde nikdy nebyl. Sedláček v Dějích prácheňského kraje praví, že Vojslavovi potomci přišli do Prácheňska teprve v 16. století. Jiné zprávy však udávají, že již Vojslav z Úsilova, a zejména jeho synové se psali z Branišova a také na Nahošíně. Ale ani Nahošín nebyl nikdy samostatným statkem. Jeho majitelé se velmi často měnili. Leč nic neodporuje ani tomu, že skutečně Vojslavovi synové Vojslav a Jan Vojslav v letech 1454-1480, kdy máme jejich existenci potvrzenou, skutečně zde již měli nějaká držení, která pak zas brzo zaměnili za výhodnější. Vojslav Úsilovský měl ve znaku dvě ruce vzhůru vztyčené, v loktech ohnuté a v brnění oděné.

Nevíme, kterého z jeho dvou synů byl potomkem Arnošt Branišovský, jenž zemřel bezdětek r. 1510. Rod dále pokračoval Mikulášem, který byl purkrabím na Domažlicích v letech 1515-1540. Jeho manželkou byla Konstancie, blíže neznámé pošlosti. Měli dva syny Jana a Václava. Václav zemřel r. 1583, jeho manželkou byla Dorota, zemřela r. 1584. Měli dva syny – Jana Vojslava mladšího, Mikuláše a dceru Annu, provdanou Kocovou z Dobruše. Je zřejmé, že Branišov drželi již dříve a že nepřišli do Prácheňska jak praví Sedláček až v 16. století, nýbrž přešli spíše odtud na Domažlicko. Je také možné, že Branišov jim nepatřil nikdy a že odtud přejali jen svůj predikát. Nejspíše však lze mít za to, že rod vznikl v tomto kraji a odtud se pak přestěhoval na Úsilov, ponechávaje si na Domažlicku části půdy.

Jan Vojslav (mladší), syn Václava a Doroty, pokračovatel hlavní linie rodu, koupil roku 1574 Frimburk. Hrad byl v bojích s Jednotou panskou r. 1465 rozvalen. Potom v něm postavil novou tvrz. Žil velmi dlouho a zemřel r. 1612. S manželkou Barborou rozenou z Lišvic měl syny: Jana Vojslava, Vojslava, Zdislava, Zdenka a dva jiné, kteří brzy zemřeli a po nichž zůstal vnuk Jan. Frimburk si ponechal syn Jan Vojslav až do r. 1617, kdy snad zemřel a po něm ho převzal mladší bratr Vojslav, zemřelý r. 1623. Tehdy bylo frimburské zboží podruhé zpusťeno a pak po konfiskaci navždy připojeno k Žichovicím. Zdeněk měl za manželku Kateřinu z Hemerles a jedinou dceru Sibylu. Výše zmíněný Jan Vojslav († snad 1617) s manželkou Annou Amalíí Žižovskou z Údimě měli dceru Marii provdanou Kunášovou z Machovic a syna Jana Mikuláše, jímž rod pokračoval. Jan Mikuláš zplodil s manželkou neznámého jména a původu syna Jana Kašpara. Tyž (Jan Mikuláš) se později oženil se Žofií Hozlauerovou z Hozlau, s níž zanechal syna Václava Markvarta. Zemřel r. 1667, nikoli 1663 jak udává Sedláček, a ustanovil paní Žofii, poručníci statku Vojnického, který zůstal Branišovským po konfiskacích jako jediný. Syn Václav Markvart obdržel pak inkolát (nobilitace Branišovských se stala r. 1540) v roce 1678. Jméno jeho manželky neznáme.

Poslední svého rodu byl jeho syn Václav, který zahynul brzy po roce 1698, byv v lese pod Práchní zabit od sedláků. Asi nikoliv proto, že byl dobrý, nýbrž pro nátisky, které provozoval (zpráva Schallerova). Rod byl až do bitvy bělohorské podobojí. Proto všichni bratři, tehdy vlastní statky spravující, byli pokutováni. Janu Vojslavovi a Zdeňkovi bylo zboží nejprve konfiskováno, načež jim byl udělen pardon, který však museli zaplatit pětinou svého zboží, do něhož se počítal i Frimburk. Třetí bratr Zdislav, sezením na Vojnicích, zemřel před rokem 1630, kdy oba dříve jmenovaní bratři po něm Vojnice zdědili.

Podle zemských desek dostali Branišovští, kteří jak ze všeho vyplývá byli docela drobnou šlechtou, Vojnice ve svůj majetek. Ačkoli tam již od 12. století bylo sídlo (Petr z Vojnice je jmenován již r. 1113), Branišovští sem přesídlili až tehdy, když ztratili Frimburk. Tento pravý rytířský hrad jim Vojnice nikdy nenahradily. Proto se je snažili pozvednout alespoň výstavbou hrobky, která má vévoditi kraji. Sem byli pohřbíváni jistě s velkou okázalostí. Portrét posledního pána Branišovského již nikdo malovat nedal. Kdo jest ona slečna na prvním portrétu, to se asi stěží dovíme, neboť schází materiál pro sestavení podrobného rodokmenu. Více nás zajímá, jak se do této pohřební galerie dostal pan A. B. Nibšic z Holtendorfu. Na tomto problému, který musíme zodpovědět zcela negativně, je nejlépe zřejmo, jak kusé jsou naše vědomosti o drobné šlechtě, jejichž denobilitovaných potomků žije mezi námi stále takové množství.

Ještě je nutno zmínit se o tom, že paní Žofie Hozlauerova se dovedla provdat ve dvačtyřiceti letech podruhé i s tou tvář, jak nám ji s věrností až groteskní zanechal malíř. Byl-li jejím druhým manželem pan Sedlecký z Aujezdce, z rodu poměrně znamenitého, či jen pan Sedlecký – bohatý měšťan z Prachatic, to dnes rovněž nerozhodneme. O rodu Branišovských, jehož členy takto poznáváme portréty tak věrnými a dosud zcela neznámými, jistě bude možno načerpat další zprávy z materiálu listinného, k jehož probádání mi nezbylo času. Považovala jsem však za svoji povinnost upozornit rodopisce na tento zajímavý detail pohřební galerie, zázrakem zachované ve zcela zapadlé lokalitě, kam by stěží bez toho popudu zabloudili.

(Rodokmen ročník II., č. 3, 1947)

Současné fotografie kostela Navštívení P. Marie jsou na: <http://www.kostelycz.cz/okresy/strakonice.htm#Vojnice>